

Τίτλος: *Η στάση του πελαργού*

Συγγραφέας: ΘΑΝΑΣΗΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Η παράθεση αποσπασμάτων και αναφορών από νεοελληνικά κείμενα σε μονοτονικό είναι επιλογή του συγγραφέα.

© Θανάσης Χατζόπουλος, 2022

© Στερέωμα Α.Ε., 2022

Για την ελληνική γλώσσα σε όλον τον κόσμο

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου συνολικά ή τμηματικά με οποιονδήποτε τρόπο ή μέσον χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΣΕΙΡΑ: ΔΟΚΙΜΙΟ

Πίνακας εξωφύλλου

© Γιάννης Δημητράκης

ISBN: 978-618-5617-11-0

Εκδόσεις ΣΤΕΡΕΩΜΑ Α.Ε. / ΣΙΟΛΑ-ΑΛΕΞΙΟΥ

Κομνηνών 24, Αθήνα 11472

Τηλ. 210-6426393

Fax 210-6459312

E-mail: info@stereoma-sa.gr

www.stereoma-sa.gr

Facebook Εκδόσεις Στερέωμα

Θανάσης Χατζόπουλος

Η ΣΤΑΣΗ
ΤΟΥ ΠΕΛΑΡΓΟΥ

μικροδοκίμια

Εκδόσεις ΣΤΕΡΕΩΜΑ
2022

ΜΙΑ ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Η ποίηση αποτελεί εξ ορισμού μια μη αναλυτική τέχνη. Σκοπός της είναι η πύκνωση και η ένταση, ένα είδος κορύφωσης, και η με ελάχιστα μέσα δυνατότητα να ακουστεί ένας εν δυνάμει λόγος, μια ομιλία που συγχρόνως να λέει, να δείχνει και να σημαίνει. Ακόμα και στις πιο διεσταλμένες εκδοχές της –όταν αφηγείται μια ιστορία, στα έπη– ακόμα και τότε συνοψίζει, ακολουθεί τα δρώμενα με την ταχύτητα του καίριου. Σκοπός της είναι να σκιασεί και να φωτίσει έτσι ώστε τα πράγματα να αναφανούν καθαρά σε αυτό που είναι, στο είναι τους. Αυτή είναι η αναφαίρετη συντομία και οικονομία της ποίησης σε σύγκριση με κάθε άλλη περιοχή του λόγου, το δοκίμιο δηλαδή και τον πεζό λόγο.

Αυτή είναι ίσως και μια πιθανή αιτία που η ποίηση, εδώ και έναν περίπου αιώνα στηρίζεται όλο και περισσότερο στον ίδιο τον λόγο, στο λεγόμενο, σε ό,τι ως ενδιαθέτο φορτίο κομίζει ο λόγος, ζητώντας να μιλήσει με έναν τρόπο ακαριαίο και έτσι να ακουστεί. Ζητώντας ίσως μια απaráγραπτη ενότητα, όπως αυτή που συναντάται στις πολύ πρώιμες γλώσσες όπου πολλά νοήματα, ακόμα και αντίθετες έννοιες (όπως το ωραίο και το άσχημο) ονομάζονταν με την ίδια λέξη και γίνονταν απολύτως κατανοητές. Ίσως αυτή η απουσία αντίθετης λέξης να σήμαινε και την

απουσία εννοιολογικού διαχωρισμού, κάτι εντελώς διαφορετικό από αυτό που συμβαίνει σήμερα με τη μεταφορική χρήση της γλώσσας και τα διπλά ή πολλαπλά νοήματα, όπου μόνο τα συμφραζόμενα φράσσουν και αποκαθιστούν ένα νόημα.

Πάντως με την ελλειπτικότητα της η ποίηση φορτίζει με ηλεκτρικό τρόπο αυτό που έχει να πει, ώστε ο λόγος να διαπερνάει τον αναγνώστη πράγματι όπως ηλεκτρικό φορτίο. Είτε με τη μορφή φωτός στα μάτια μας αφού υποστεί τον κατάλληλο γλωσσικό μετασχηματισμό, είτε με τη μορφή εκκένωσης όπως όταν αγγίζουμε με γυμνό χέρι ένα καλώδιο και μας χτυπάει το ηλεκτρικό ρεύμα, είτε όταν σ' ένα τυχαίο άγγιγμα με άλλο χέρι ή επιφάνεια βλέπουμε ενώ συγχρόνως νιώθουμε τις σπίθες του στατικού ηλεκτρισμού να μας τινάζουν. Τέτοια οφείλει να είναι η δύναμη του ποιητικού λόγου. Και ως τέτοια χρειάζεται να ακουστεί. Είτε με τον, όχι υποχρεωτικά, χαμένο προφορικό χαρακτήρα της, έναν χαρακτήρα που παραπέμπει από τη μια στη μουσική και στον ρυθμό κι από την άλλη στο τραγούδι, το οποίο μερικές φορές τουλάχιστον η ποίηση οφείλει να υπηρετεί (και υπάρχουν πολλών ειδών τραγούδια), είτε κυρίως με τη συγκίνηση που αυτή μπορεί να εκμαιεύει. Όχι μια άμεση και εύκολα εξατιμιζόμενη μαζί με τα δακρυϊκά εκκρίματα συγκίνηση, αλλά μια συγκίνηση που ανανεώνεται σε κάθε ανάγνωση και ίσως κάθε φορά βαθαίνει ή αλλάζει ποιότητα, σημασία ή λόγο.

Από την άλλη η ποίηση οφείλει να ακουστεί ως λόγος που η απήχηση και η σημασία του δεν είναι ούτε δεδομένη, ούτε αυτονόητη. Κι αυτό γιατί η πυκνότητα και η συντομία της ζητούν μια αντιστρόφως ανάλογη διαθεσιμότητα για να βρουν έδαφος και να βλαστήσουν στον αναγνώστη. Επειδή ακριβώς η όποια πυκνότητα μπορεί να «τινάξει κάποιον μακριά» και να μην

υπάρχει επιθυμία επιστροφής σ' αυτό το κεραυνοβόλο ερέθισμα, αφού ο ποιητικός λόγος είναι αποκαλυπτικός, με την έννοια περισσότερο της φανέρωσης των πραγμάτων, και η αποκάλυψη αυτή μαζί με τη συνοδεία μέσα μας του απόηχού της χρειάζεται έναν δυσανάλογα μεγαλύτερο χρόνο από εκείνο της επενέργειάς του για να μεταβολιστεί και να χωνευτεί.

Έτσι η συνάντηση με την ποίηση προοιωνίζεται εξαιρετικά απαιτητική, και ως προς τον χρόνο που θα της αφιερωθεί, και ως προς την επανάληψη μιας ανάγνωσης που δεν θα είναι ποτέ η ίδια, καθώς ανεπαίσθητες αλλαγές θα κάνουν κάθε φορά τη διαφορά, αλλά και ως προς κάτι άλλο που είναι ακριβώς η προετοιμασία για μια τέτοια συνάντηση. Η ποίηση ζητάει μια συνάντηση, στην οποία ο αναγνώστης θα είναι, κατά το δυνατόν, παρών και ανοιχτός με όλο του το είναι. Ζητάει από τον αναγνώστη να εκτεθεί κατά βάθος και πλάτος όσο και το ποίημα. Ζητάει να αφήσει κατά μέρος τις αναστολές και να βρεθεί στον τόπο του ποιήματος όπως στην πιο βαθιά εξομολόγηση ή στο πιο μυστικό ξεγύμνωμα του εαυτού του. Να αφεθεί στην πιο πικρή αλήθεια του και στην πιο άγρια αδυναμία του. Αυτά θα είναι το σημείο συνάντησης, από αυτά θα κριθεί μια αλήθεια. Μια αλήθεια όμως η οποία μας επιτρέπει να κυκλοφορούμε μέσα στα χρόνια ανεμπόδιστα και να συνομιλούμε, για παράδειγμα, με ένα ποίημα που σαν μονοκοντυλιά συνοψίζει όλα τα παραπάνω και ένα ποιητικό «είδος» που καλλιεργήθηκε από την αρχαία κινεζική παράδοση ως τις μέρες μας, ένα χαϊκού:

«Να δω λαχταρώ
Μέσα στ' άνθη της αυγής
Θεού πρόσωπο»

(Μπασό)

ΛΙΓΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Λίγες λέξεις είναι το ποίημα. Κάποτε απελπιστικά λίγες σαν ένα λέπι που με τη γνωστή, ενάντια προς τη φορά της φύτρας του, κίνηση έχει αφαιρεθεί από το σώμα της γλώσσας. Μόνο που για την περίπτωση αυτή το λέπι δεν προϋπήρχε σ' αυτό το σώμα σχηματισμένο, σαν μία φλούδα η οποία αφαιρέθηκε λειτουργώντας ως επικάλυμμα. Ούτε πάλι σαν ένα νύχι που βγαίνει ολόκληρο με χειρουργικά εργαλεία και τον συνακόλουθο πόνο. Άμα τη εμφάνισει, δηλαδή μαζί με τον σχηματισμό του, το ποίημα αφαιρείται από το γλωσσικό σύμπαν στο οποίο ανήκαν οι λέξεις του, αλλά όχι το ίδιο. Η ίδια η διαμόρφωσή του είναι μια διαδικασία ξεχωρισματος και αποκόλλησης. Σαν μια μορφή που ο χρόνος της δημιουργίας της συνιστά και τον χρόνο της αποκοπής της από ένα σύνολο στο οποίο ανήκαν μόνο τα στοιχεία της σύνθεσής του. Γι' αυτό ίσως το πιο δύσκολο, το πιο πολύτιμο είναι το σύντομο ποίημα, το απελπιστικά ελάχιστο, αυτό που συνιστά προϊόν μιας απόσταξης τέτοιας ώστε το εκχύλισμά της να είναι δυσανάλογα, ή μαγικά, ολίγιστο ως προς τον κόπο της ή ως προς το υλικό της προέλευσής του. Αν συγκρίνουμε ένα μικρό ποίημα –μικρό όσο είναι οι πέντε λέξεις, οι επτά, οι δέκα ή οι δεκαπέντε– με την ίδια τη γλώσσα της προέλευσής του, γίνεται ευκολότερα ορατή η

απόσταση, η διαφορά των μεγεθών. Ένας κόκκος πυριτίου από τη μια και ο κόσμος από την άλλη. Μόνο που για το ποίημα δεν έχει ανάγκη κανείς μικροσκοπίου για να θαυμάσει την ομορφιά στη σύνθεση του πυριτίου και να τη δει πια όχι σε αντίστιξη με τον κόσμο αλλά ως μέρος της ομορφιάς του.

Το σύντομο ποίημα δεν έχει ανάγκη καμιάς ενδιάμεσης βοήθειας, σε αντίθεση με το εκτεταμένο για το οποίο χρειάζεται και η μεσολάβηση εκείνη του μακροσκοπίου που θα του χαρίσει την απόσταση στην ανάγνωση ώστε να φανεί η ομορφιά του. Σαν το μέγεθός του να είναι πιο κοντά σε ό,τι ζητάει ο άνθρωπος κατ' ανάγκην από την ποίηση για να του μεταδοθεί σε ένα σήμα ένα σύμπαν· η λιτότητά του δεν απαιτεί εργαλεία προσέγγισης. Εκεί φαίνεται και το μεγαλείο της ποίησης, εκεί και η αντιπαλότητα της με τη γλώσσα, εκεί η ποίηση βγάζει γλώσσα στη γλώσσα της (εννοώ στη γλώσσα στην οποία ανήκουν οι λέξεις της), βγάζει τη γλώσσα της στη γλώσσα. Γιατί η ποίηση παρά τα όσα θρυλούνται βρίσκεται σε αντιπαλότητα και σε αγώνα επικράτησης με τη γλώσσα. Δεν αποτελεί μέρος της, αφού έχει αποκοπεί από αυτή. Αποτελεί λόγο ο οποίος ολοένα και ξιφουλκεί εναντίον του εσμού, του οργανωμένου, των λέξεων από τις οποίες προήλθε και γεννήθηκε.

Το σύντομο ποίημα, μέσα στο λιγιστό του, δηλώνει την ονομασία προέλευσής του την ίδια στιγμή που τη χλευάζει. Κοίτα, λέει, με πόσα λίγα από σένα, με πόσα λίγα από αυτά που μπορείς να μου προσφέρεις και που είναι ο κόσμος σου εγώ φτιάχνω έναν άλλο κόσμο, έναν κόσμο που έρχεται να αντιπαραβληθεί σε ομορφιά με το δικό σου σύμπαν, το σύμπαν της γλώσσας. Αυτό είναι το ποίημα και δη το σύντομο. Ένα γλωσσίδι που η ποίηση βγάζει στην αντίπαλη γλώσσα. Σ' αυτήν που τείνει όλα να τα χω-

νέψει στον κορμό της για λογαριασμό της και για να πλουτίσει η ίδια. Και με αυτή την έννοια το ποίημα με την αξιοθαύμαστη οικονομία του είναι σαν να ομολογεί: κοίτα πόσα λίγα χρειάστηκα, πόσο λίγα μου έδωσες και πόσο πολλαπλάσια σε ομορφιά και σημασία, σε νόημα και σε ζωή σου τα επιστρέφω. Η γλώσσα θα πρέπει να ντρέπεται γι' αυτά τα παιδιά της, παιδιά λόγου, παιδιά μικρά το δέμας αλλά διόλου καχεκτικά, τα πιο σύντομα παιδιά της μαζί με τους αφορισμούς που τιμούν περισσότερο από οποιαδήποτε άλλα την ονομασία προέλευσής τους. Να ντρέπεται όχι για κείνα, αλλά για την ίδια. Με ελάχιστα μέσα, με ολίγιστα υλικά, χρησιμοποιώντας τόσο κενό και άλλες τόσες συμπαραδηλώσεις, τα σύντομα ποιήματα χαλκεύουν έναν κόσμο που η ίδια η γλώσσα με όλα της τα πλουμίδα, με όλες τις απεριόριστες χρήσεις και καταχρήσεις της δεν θα μπορούσε να αποκτήσει και να έχει στο σύνολό της: αυτό είναι το κόσμημα ενός σύντομου ποιήματος. Μπορεί να ήρθε από τα σπλάχνα της, ίσως για να δηλώσει για άλλη μια φορά τη δική της ασπλαχνία. Όμως με πόσο κόπο, με πόση απελπισία χρειάζεται να είναι φορτισμένος ο ποιητής για να της αποσπάσει αυτό το ελάχιστο πολυσήμαντο, αυτό το πετράδι που έχει την αξία μιας στιγμής όπως εκείνες που σπανίζουν τόσο μέσα στην ανθρώπινη ζωή. Καλές ή κακές δεν έχει σημασία, ο καθένας ξέρει καλά εκ των υστέρων ποιες ακριβώς είναι όσες τον σημάδεψαν και κανείς μας όσα χρόνια κι αν περάσουν δεν τις ξεχνάει.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Παγιωμένη τεχνική στη χρήση του λόγου, δίνει το λεξικό την εξήγηση για το «σχήμα λόγου», ή παγιωμένη φράση που δεν χρησιμοποιείται με την κυριολεκτική σημασία της, αλλά για τις συνδηλώσεις που έχει αποκτήσει. Και στις δύο περιπτώσεις η παγίδα κρύβεται στην παγίωση. Είτε της τεχνικής, είτε της χρήσης. Σ' αυτό που εγκαθίσταται ως καθεστώς μέσα στη γλώσσα και απειλεί διά της ομοίωσης να καταχραστεί τον ίδιο τον τρόπο σχηματισμού του, ώστε να περνάει απαρατήρητο και να παγιδεύει μέσα στη συνήθεια, η οποία οδηγεί ενίοτε σε μια παρασάλευση ύφους τέτοια που τα εξ' αυτής συναγόμενα συμπεράσματα να μην απέχουν από μια αντίστοιχη ήθους. Γιατί τι άλλο να είναι η ερμηνεία του λόγου με βάση τα «σχήματα λόγου»; Τι άλλο είναι να μην ακούει πια κανείς τον λόγο αλλά τα σχήματα στα οποία αυτός κλείνεται, να ακούει μόνο ένα σχήμα εκεί όπου πάλλεται η ίδια η ζωή, να επιμένει στη «νέκρα» του σχήματος. Γιατί όταν δίνουμε τόση σημασία στα σχήματα λόγου –αποκρυσταλλώσεις της ίδιας της γλώσσας και των χρήσεών της που γοητεύουν όπως ακριβώς οι μέσα στις χιλιετηρίδες αποκρυσταλλώσεις των σταλαγμιτών και των σταλακτιτών που τα αθέατα άλατα των αιώνων κόμισαν στην τέχνη της φύσης– αγνοούμε τόσο επιδεικτικά, ώστε να μην

το αντιλαμβάνεται σχεδόν κανείς, τον ίδιο τον λόγο ο οποίος χρησιμοποιώντας το σχήμα μπορεί και να ασφυκτιά ακόμα και να φωνάζει μέσα σε αυτό.

Ωστόσο ο λόγος είναι εκεί, μόνο που χρειάζεται να αποσχηματοποιηθεί, όπως ο ιερέας που αλλιώς φαίνεται όταν αφαιρεί το καλημαύχι, όπως ο καθένας όταν εξέρχεται του σχήματός του, ώστε να ακουστεί αλλιώς ένας λόγος, όπως ακριβώς όταν αποκτά μεγαλύτερη σημασία ο λόγος από το σχήμα. Ας προχωρήσουμε στην αποσχηματοποίηση του λόγου, αλλά όχι από αντίδραση. Ας σταθούμε στον λόγο απλώς διακρίνοντας το σχήμα του, τη φροντίδα του να μας συναντήσει. Και ας μην τον μπερδεύουμε ερμηνευτικά με το ίδιο το σχήμα του ώστε να στερείται νοήματος ο λόγος, ως υπερβολικός, για παράδειγμα, ή ως προκλητικός ή και προληπτικός, ώστε να ξαναβρεθούμε στη βολικότερη πολιτεία του σχήματος με το παραδομένο νόημα. Γιατί ενίοτε τα πράγματα έχουν χάσει αυτό που τα συνιστά, όπως ο θυμός την αιχμή του, το φιλί τη γλύκα του και η θλίψη την κατήφειά της. Ας αφήσουμε τον λόγο να αναπνέει κατά το δοκούν μέσα κι έξω από τα σχήματα. Με την υποψία ότι εμείς οι ίδιοι στήνουμε ξόβεργες στην αφεντιά μας όταν τον παγιδεύουμε έτσι. Γι' αυτό ας αφήσουμε τον λόγο στον λογισμό του, σ' αυτό που φέρνουν οι λέξεις του, πέρα ή δώθε από τα σχήματα. Ας δούμε ότι σ' αυτά μπορεί και η γλώσσα να μας παγιδεύει σε μια σχηματικότητα από την οποία καλό είναι να βγαίνουμε αν θέλουμε να παραμένουμε ζωντανοί. Και αν επίσης θέλουμε να εξακολουθούμε να μιλάμε και να μην ανοιγοκλείνουμε δίχως ήχο τα στόματα. Σε βαθμό που να αρχίσουμε να κουνάμε όπως κάποια ζώα, συγκατανεύοντας, τ' αυτιά.

Δεν υπάρχει βολικότερο για την εξουσία του θανάτου (και όχι μόνο γι' αυτήν) από αυτή τη σχηματοποίηση. Κι η γλώσσα κάτι

ξέρει τόσο γι' αυτόν (καλός αντιπρόσωπός του είναι κι εκείνη, κι αναγκαίος για την ίδια τη ζωή στην επικράτεια της ζωής) όσο και για τις εξουσίες τις οποίες στο όνομά του οι άνθρωποι στήνουμε και ξαναστήνουμε στο πι και φι μόλις χαλάσουν από το κύμα. Ας αποφύγουμε τις ίδιες τις παγίδες της γλωσσικής εξουσίας. Είναι ο τρόπος να παραμένουμε ζωντανοί, δηλαδή ποιητές στη ζωή μας από μέρα σε μέρα. Για τούτο άλλωστε και η ποίηση είτε διαλύει τα υπάρχοντα σχήματα, είτε τα αποφεύγει, είτε δημιουργεί νέα προς χρήση και καταστροφή. Η δουλειά της είναι το γίνεσθαι. Ούτε το είναι ούτε το έχουν, στον βαθμό που και τα δύο τείνουν προς την παγίωση. Ή τόσο το είναι όσο και το έχουν, στον βαθμό που μπορεί να παραμένουν ζωντανά, έτοιμα δηλαδή προς αποκαθήλωση. Και σ' αυτή τη δουλειά ενός ποιητικού γίνεσθαι τα σχήματα λόγου να γίνονται διαρκώς *σχήματα του λόγου*, ενός κάθε φορά συγκεκριμένου που ζητάει να ακουστεί μέσα, πίσω ή μπροστά από το σχήμα του. Σαν τον άνθρωπο που δεν γίνεται κανείς να τον δει χωρίς να βλέπει τη σκιά του να πέφτει μπρος, πίσω ή στο πλάι. Αν τη χάσει καταλήγει να γίνει πράγμα, πιο απάνθρωπος από τα πράγματα τα ίδια. Έχασε τον λόγο του, την ιδέα και το νόημα του θανάτου του. Αν μείνει μόνο η σκιά του, τότε έφυγε ο ίδιος· έμεινε μόνο το σχήμα. Και από τη σκιά μπορεί να καταλάβει κανείς αδρά μερικά σωματομετρικά μεγέθη για τον άνθρωπό της. Αλλά δεν θα καταλάβει ποτέ κανείς τι άνθρωπος ήταν. Το ίδιο ισχύει και για τον λόγο του αν μείνει κανείς κολλημένος μόνο στο σχήμα.

ΑΡΡΗΤΟ ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΟ ΜΕ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ

Όποιος αναζητάει τα κριτήρια για να μπορεί να διακρίνει τι χωρίζει τη σημαντική ή αυτή που ονομάζουμε μεγάλη ποίηση από τη μέτρια, εκείνη που αποδίδουμε σε όσους αποκαλούμε ελάσσονες, ας μην ψάχνει πολύ μακριά από τα ίδια τα ποιήματα. Άλλωστε οι απαντήσεις βρίσκονται συνήθως σ' αυτά αν τις αναζητήσει κανείς με επιμονή και ζήλο. Στα μείζονα ή στα σημαντικά ποιήματα, το ποίημα δεν ολοκληρώνεται στα λεγόμενά του, αλλά παρασύρει μαζί του έναν ολόκληρο συρμό, ένα караβάνι από άρρητα, που όμως είναι γερά δεμένα με τις λέξεις, με όσα δηλαδή ρητά και γραμμένα βρίσκονται μέσα στο ποίημα. Αρκεί να σταθεί κανείς σ' αυτά με τη δέουσα ελευθερία και να παραμείνει σ' αυτά. Τότε, στην περίπτωση των σημαντικών ποιημάτων, ανοίγονται πύλες. Ανοίγουν ορίζοντες που κανείς δεν είχε υποψιαστεί μέχρι τότε, κανείς δεν είχε κατοικήσει, και όχι μόνο από τις συνυπάρξεις των λέξεων αλλά και από τις ίδιες τις λέξεις καθαυτές, μία προς μία. Στην περίπτωση των μέτριων ποιημάτων, που δικαιούνται ωστόσο να ονομάζονται ποιήματα, το ποίημα εξαντλείται στον εαυτό του· στις ευτυχέστερες μάλιστα περιπτώσεις και σε μια μικρή άλω γύρω από αυτό. Αλλά πέραν τούτου ουδέν. Δεν υπάρχει ίχνος άρρητου. Ό,τι ήταν να ειπωθεί εξαντλείται

στα λεχθέντα. Η σιωπή που τα περιβάλλει είναι εξίσου μουγγή όσο περιορισμένες είναι οι ίδιες οι λέξεις που είναι στοιχισμένες στις αράδες τους. Κανένα πλαίσιο αναφοράς δεν λειτουργεί ώστε να ανοιχτεί η λέξη στο άρρητο που τη συνδέει με τις άλλες ή ακόμη και με το ίδιο το παρελθόν της –καμιά φορά, γιατί όχι, και με το άγνωστο ακόμα μέλλον της– είτε της γλώσσας, είτε της ζωής. Τότε, δεν εμφανίζεται κανενός είδους άνοιγμα.

Οι λέξεις τότε περιορίζουν και προσπαθούν να ορίσουν ό,τι δεν επιδέχεται ορισμού. Εξαντλούνται στην προσπάθεια αυτή, από την απροθυμία ή την άγνοια του δημιουργού τους να αντιληφθεί πως οι λέξεις απλώς τοποθετούν κάτι σε μια σειρά με ορίζοντα τον οποίο αδυνατούν να εξαντλήσουν. Δεν μπορούν να οριοθετήσουν τίποτα πέρα από το σημείο όπου βρίσκονται οι ίδιες και που υποβάλλεται από ένα πλαίσιο αναφοράς, διαφορετικό κάθε φορά. Η προσπάθεια να ορίσουν κάτι πέρα από αυτό, απλώς τις ρίχνει στον Καιάδα των πραγμάτων και τις αφήνει εκεί να μη λειτουργούν σαν αυτό που είναι, σαν αυτό που μπορούν ή θα μπορούσαν να είναι. Μια στιγμή σε μια χρονική αλληλουχία, που εκ των υστέρων ονομάζεται παρελθόν και συνιστά μια τομή μέσα στον χρόνο ριζώνοντας έτσι σε έναν συγκεκριμένο χώρο, σαν σημαία επί χάρτου. Στον χάρτη της γλώσσας, της κάθε γλώσσας, το μείζον ποίημα είναι ένα τέτοιο σημαϊάκι καρφωμένο στο δικό του σημείο. Γύρω του μια γεωγραφία του άρρητου το φωτίζει με τα χρόνια, και τα πριν και τα μετά. Βρίσκεται σε αναφορά και σε σχέση και με όσα άλλα σημαϊάκια καρφωμένα στη θέση τους δημιουργούν ένα μαγνητικό πεδίο το οποίο μπορεί να αλλάζει κάθε φορά ένταση, κατεύθυνση, σημασία. Απλώς και μόνο επειδή τα μείζονα ποιήματα συνομιλούν μεταξύ τους.

Τα ελάσσονα ποιήματα εξαντλούνται στον εαυτό τους, φαντάζονται δηλαδή πως με αυτό που λένε τα έχουν πει όλα, έχουν εξαντλήσει το θέμα τους. Αυτή η φαντασίωση του παντός ειπείν είναι και ο μείζων περιορισμός της ελάσσονος ποίησης. Η επιθυμία και η πεποίθηση του κοντόφθαλμου ότι τα βλέπει όλα ή ότι αυτό ή αυτά που βλέπει είναι το παν. Όμως καμιά ποίηση, κανένα ποίημα δεν μπορεί να τα πει όλα. Μόνο κάτι ελάχιστο από αυτά, μόνο μια νύξη μπορεί να κάνει, ένα κλείσιμο του ματιού στους νοήμονες, το οποίο όμως μπορεί να είναι αρκετό για να ξετυλίξει έναν κόσμο. Και αυτό μόνο τα μείζονα ποιήματα το γνωρίζουν. Την αίσθηση αυτή μεταφέρουν, λέγοντας το ελάχιστο, εν γνώσει αυτού του ελάχιστου. Αυτή είναι η δική τους αξία. Αυτή η επίγνωση και ο περιορισμός σε αυτό το ελάχιστο. Υποβάλλουν το όλον ως άρρητο, διά παντός άρρητο, και από αυτό ψελλίζουν έναν κόκκο, ένα ελάχιστο μερίδιο που βγαίνει από τη δική τους σιωπή. Και τα μείζονα ποιήματα είναι τόσο πιο σημαντικά όσο επιμερίζονται περισσότερο σε αυτό το ελάχιστο, ελάχιστο όμως που μπορεί διά της παρουσίας του να μεταφέρει το απόν όλον, ένα επιμέρους μαζί με την οριστική αναγωγή του σε ένα άγνωστο σύνολο.

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΠΟΣΤΑΞΗ

Το ποίημα είναι προϊόν γλωσσικής απόσταξης. Με μια διαδικασία διύλισης αντίθετη από εκείνη της σάρκωσης και της πύκνωσης της γλώσσας σε σώμα. Πρόκειται για την απόσταξη ενός γλωσσικού υλικού το οποίο, περνώντας από στρώματα πετρωμάτων και γεωλογικών στρωμάτων –δηλαδή γενεών που κατάπιαν ανελλιπώς τις ιστορίες, τους χρόνους και τις ζωές τους–, κάποια στιγμή για λόγους και μόνο επιβίωσης, αφού η γλώσσα διαφέρει παρασάγγες από τον λόγο, υφίσταται όπως τα στέμφυλα μέσω φυσικής διεργασίας την πίεση και τη διαδικασία μετατροπής του σε λόγια. Πρόκειται για ένα είδος ζύμωσης με βασικό παράγοντα τον χρόνο, αλλά και την πρόθεση και την επιθυμία απόσταξης. Η διαφορά του εισαγόμενου υλικού της γλώσσας από εκείνο του εξαγόμενου ποιητικού λόγου, δίνει ολοκάθαρα τη διαφορετική φύση της γλώσσας από τον λόγο. Αυτό που δεν είναι παρά η φλούδα των πραγμάτων, η γλώσσα, μπορεί να αποδώσει κατά την απόσταξή της την πιο κρυφή τους διάσταση, την ουσία τους θα λέγαμε· κι από εδώ αναδίδονται τόσο το κυριολεκτικό όσο και το μεταφορικό όνομα της λέξης «ουσία».

Γλώσσα και λόγος διαφέρουν ριζικά. Η γλώσσα εμπεριέχει εν δυνάμει αλλά και φυλακίζει τον λόγο. Δίκην αποστακτή-

ρα ο οποίος μεσολαβεί από το ένα στο άλλο ο ποιητής, μα και ο καθένας στην καθημερινή χρήση της γλώσσας όταν παράγει λόγο, ελευθερώνει τον λόγο από τη γλώσσα. Ελευθερώνει κυρίως εκείνο τον λόγο που πιο δύσκολα αποστάζεται και δίνει τα σκληρά λευκά ποτά, προϊόντα επανειλημμένων κάποτε, διπλών και πολλαπλών, αποστάξεων. Τον λόγο που δεν θα μπορούσε να υπάρξει χωρίς τη γλώσσα, αλλά που εντέλει κινείται ανεξάρτητα από αυτή, αυτονομείται, παράγει τον δικό του κόσμο –διόλου θολό ή παραθλαστικό όπως εκείνος του οιοπνεύματος αλλά αντίθετα λαγαρό και διαυγαστικό– παράγει τις δικές του προεκτάσεις της γλώσσας, η οποία δημιουργείται και αναδημιουργείται σε αυτές τις προεκτάσεις λόγου. Όπου η απόσταξη αδρανεί, όπου ο λόγος σιωπά, μαζί του και η γλώσσα αδρανοποιείται, χάνεται, περιπίπτει στην ίδια την αδράνεια της ύλης και του υλικού της. Αφού εντέλει, μολονότι ο λόγος ανακάμπτει στη γλώσσα ως πηγή, ο ίδιος μετατρέπεται εντέλει σε δημιουργό και πλάστη της και τη σώζει από τη νέκρα της αχρησίας ή μιας πανομοιότυπης μιμητικής χρήσης. Έτσι το αποσταζόμενο λειτουργεί πέραν της μηχανής και εντός του χρόνου, ανατροφοδοτώντας και μετασχηματίζοντας διαρκώς την αρχική πηγή. Λειτουργεί ως μνήμη εξ υπαρχής μνήμη και αναδημιουργία της ίδιας της πηγής του, της γλωσσικής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μια απαιτητική συνάντηση	7
Λίγες λέξεις	10
Σχήματα λόγου	13
Άρρητο συνδεδεμένο με τις λέξεις	16
Γλωσσική απόσταξη	19
Μέρος του λόγου	21
Όνομα και πράγμα	24
A-νόητες λέξεις, νοητοί άνθρωποι	28
Η γλώσσα και τα όριά της	30
Γλωσσικό αίσθημα	32
Αυτοφυή	35
Γραμματοχώρος	39
Γλωσσικά αντανακλαστικά	43
Ηλικίες και χρόνια	46
Κρίσιμη γλώσσα	49
Placebo	51
Ομιλία και γραφή, παρουσία και απουσία	53
Η αναλογική σκέψη	57
Μεταποίηση	60
Παράγραφοι της τύχης	63
Συντονισμός και αρμονικές	68
Διαφήμιση	70

Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΛΑΡΓΟΥ

Υστεροφημία ή ανεστραμμένο το περί του θανάτου ερώτημα	72
Διαλέγοντας διαλεγόμενος ή η ενεργός σιωπή	77
Με κέντρο βάρους τα κείμενα	80
Ο φλοιός της γλωσσικής αλήθειας	83
Ποίηση και πεζογραφία στον χρόνο τους	88
Το παιδί ποιητής	91
Το αποτύπωμα του σώματος και του τόπου	95
Διακειμενικότητα, κρυπτομνησία, λογοκλοπή;	98
Η ιδέα ως πραγματικότητα	102
Διά ζώσης φωνής	107
«Περισσότερον από όλους καταστρέφουν την γλώσσαν οι ποιηταί»	112
Η εσωτερική ζωή σε κίνδυνο	118
Η στάση του πελαργού	122
Αυτοαναφορά (;)	125
Ηρόστρατος, σύνδρομο ή σύμπλεγμα	132
Δυσί Κυρίοις	137
Τίποτε το ανοίκειον;	143
Το πριν της μεταφυσικής	147
Από το περιβάλλον στον κόσμο	150
Της βίας το ανάγνωσμα	155
Homo faber ή περιοχές προστατευόμενες από την ανθρώπινη δραστηριότητα	158
Ringtone ή από την τέχνη στην τεχνολογία και προς τη φύση	161
Η μηχανή και οι μηχανισμοί	164
Απόβραδο σε θερινό κινηματογράφο	167
Η παιδίσκη	169
Άνθρωποι μεγάλης ηλικίας	172
Προς Κύμη	175
Τις	180
Σκιασμένα πρόσωπα	184
Στο κατευόδιο (για τον Ηλία Λάγιο)	188

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ονειρικό πορτρέτο της Κατερίνας Αγγελάκη-Ρουκ	190
Πεσόα-Ντίκινσον: όταν ο συγγραφέας μένει στη σκιά και το έργο στον αέρα	193
Η καρδιά των παιδιών: φωνές και δάκρυα του Νίκου-Αλέξη Ασλάνογλου	197
Ο Κάλβος και το «πεπαλαιωμένον τραγούδι» του	202
Ο ποιητής ως αδαής	205
Μόνο λογοτεχνία	209
Ο κόσμος στην τσέπη του	213
Φωτιά στις νοοτροπίες	217
Πρώτες δημοσιεύσεις	221